
FRČKOV KAJKAVSKI AUTOPORTRET

Davor Šalat, Zagreb*

U hrvatskome dijalektalnom pjesništvu, odnosno u onoj poeziji koja nastaje na kajkavskom i čakavskom narječju, i to još od devetnaestostoljetnoga ilirskog usvajanja novoštokavske osnovice za hrvatski standardni jezik, neprestance se propituju status i mogućnosti samoga jezika na kojem se ta poezija stvara. A razni kajkavski i čakavski idiomi na kojima nastaje to pjesništvo mogu se promatrati ili kao supstandardni u odnosu na štokavski standard ili čak kao mnoštvo inačica dvaju danas nestandardiziranih, ali u funkcionalnom smislu ipak posebnih jezičnih sustava – kajkavskog i čakavskog. I u jednome i u drugom slučaju ta poezija faktički ne nastaje na temelju nekog standardnog jezika, što posljedično ostavlja otvorenim više pitanja njezina izraznog pa i sadržajnog funkcioniranja, kao i načina njezine književne komunikacije na relaciji autor – tekst – čitatelj.

Već od Matoševa kajkavskoga *Hrastovačkog nokturna* i Nazorove čakavske *Galiotove pesni*, kao kanonizirana portala u moderno hrvatsko dijalektalno pjesništvo, svagda se iznova postavlja pitanje koje sve signale šalje odabir narječja u poeziji, po čemu je sve to pjesništvo drugačije nego što bi to bilo da je pisano na standardnom jeziku? S vremenom se iskristaliziralo ključno pitanje – uprisutnjuje li drugačiji jezik nužno i drugačiju stvarnost, odnosno stvara li poezija na dijalektima nužno i drugačiji književni svijet od onoga na standardu? S jedne strane, distinktivnost samoga dijalekta i društvenoga univerzuma u kojem je još bio ili jest živ, toliko je jaka da je, primjerice, Nazor tridesetih godina prošloga stoljeća pisao o specifičnome čakavskom sadržaju čakavskoga jezika. S druge strane, sukcesivne društvene modernizacije snažno su zahvatile i lokalne i regionalne oaze

---

* Iz Pogovora zbirci pjesama *Pred špiglom* za koju je Milan Frčko (r. 1955.), u sklopu 19. Galovićeve jeseni, 2012., dobio nagradu *Fran Galović* za najbolje djelo na temu zavičajnosti, koju dodjeljuju Podravsko-prigorski ogranak Društva hrvatskih književnika i Grad Koprivnica

čakavskoga i kajkavskog mikrokozmosa pa se sve do danas stalno otvara pitanje sposobnosti narječja da apsorbiraju sve aspekte suvremenoga života. Ako je ta sposobnost upitna u područjima službenoga društvenog života na koji se narječja u Hrvatskoj *de facto* ne protežu, kajkavski i čakavski književnici, s druge strane, nisu mirovali sve dok nisu iznašli, pa i stvorili, sasvim nove izražajne kvalitete svojih narječja, koje su uistinu omogućile punokrvni dijalektalni modernizam, a potom i postmodernizam. Ukratko rečeno, svojim su *narječjima* priskrbili puno književno, osobito poetsko funkcioniranje koje se je moglo pravodobno uključiti u nadnacionalne stilske formacije, kao što je to uostalom činilo i pjesništvo na standardu.

I dalje se, međutim, u našim jezičnim, književnim i društvenim uvjetima ne može poreći razlikovnost, često i znatna, pisanja na narječjima u odnosu na ono na standardu. I danas visi u zraku isto pitanje zašto i kada neki književnik izabire baš narječje, posebice s obzirom na to da većina kajkavskih i čakavskih književnika paralelno stvara i na standardu. Koja je zapravo umjetnička namjera kada, primjerice, neki pjesnik nakon svoje knjige na standardu napiše zbirku na kajkavskome? Ne postoji, dakako, jedinstven odgovor za sve književnike i sve situacije, a neki od mogućih razloga koji nam na prvu loptu padaju na pamet bili bi, na primjer, naglašavanje jezične zvučnosti i ekspresivnosti koja je imanentna kajkavskome, veća sljubljenost s izvanknjiževnim sadržajima lokalne, rekli bismo upravo “kajkavske”, sredine, autentičnije izražavanje autorove intime u materinskom idiomu, snažnije postmodernističko usmjerenje na sam jezik poezije, plastičnija karakterizacija i karnevalizacija, učinkovitija ironizacija.

Koji su pak motivi bili važni za odluku pjesnika Milana Frčka, koji posve jednakom kompetencijom piše na standardu i na podravskom kajkavskom, da svoju novu zbirku pjesama pod naslovom “Pred špiglom” objavi na kajkavskom? Odgovor na to pitanje moguće je dobiti tek iz šire rekonstrukcije njegova književnog svijeta, iz konstrukcijskih silnica čija je rezultanta zapravo jedinstvena kod svakog imalo vrednijeg književnika. Pri uvidu u Frčkov literarni svijet dobar nam je vodič svojevrсни sažeti inventar književnih oblika koje je on dosad oblikovao – pjesme u vezanome i slobodnom stihu, pjesme u prozi, crtice, meditativni tekstovi, sažetiji ili razvedeniji mudroslovni oblici. Već se tu uočava s jedne strane usmjerenost na klasičnu liričnost, posredovanu tradicijski obilježenom versifikacijom, i na njezin poznati tematski repertoar, a s druge strane na snažno naglašenu misaonost, meditativnost koja prevladava u prozije, metonimičnije, obilježenom književnom slogu.

Takva bipolarnost u velikoj mjeri vrijedi i za Frčkove tematske raspone. Njegova je poezija s jedne strane uronjena u svakodnevni život, u sve one kajkavske “špelancije” i britku psihologiju posve konkretnih, a opet arhetipskih likova

jape, majke, babice, dekle, bače, mejaša, pajdaša, u bujnu podravsku zavičajnost i tradicijsku prošlost kajkavskoga svijeta koja opstaje tek u očima dječjeg naiviteta ili ostarjelih reminiscencija. S druge strane, usudio bih se reći da je Milan Frčko jedan od suvremenih kajkavskih pjesnika s najizrazitijom refleksivnošću. Sav je njegov lirski svijet, premda vrlo koloritan i zasićen potankostima svakodnevice, na neki način interioriziran, provučen kroz duboki iskustveni filter koji kao svojevrsan duhovni *locus credibilis* mudrosno ovjerovljuje stvarnost. Zapravo, autentično mjesto Frčkova lirskog subjekta, u ovoj kao i u prethodnim knjigama, baš i jest u njegovoj dubinskoj središnjosti, u ulozi proumitelja i prosuditelja svih stvari bilo na nebu bilo na zemlji s pozicije bogatog iskustva, zrelih jesenskih plodova (*fructus auctumnales*), ali i čovjeku konstitutivne svijesti o vlastitoj nedostatnosti, prolaznosti pa i nemoći (“Grunčajući o tome kaj je moje/ življenje, rekel bi kak je ono/ droptinje koje je cajt svojim pometačem/ pomel i na zadnje me bo šlopil v zemlo/ kak i sako smetje”). Zanimljivo je da Frčko u svojoj nabujaloj misaonosti ponekad prekorači rub kajkavskome tako prirodene figurativnosti i osmjeli se na gotovo posve apstraktne meditacije, barokistički intonirane misaone formule o životu i smrti, što se razmjerno rijetko događa čak i u našem suvremenom pjesništvu na standardu (“Trač se skoti gda lubav vgasne./ Spolek toga nemamo spokoja./ Gdi nega istine tu laž raste./ Kulki odapno i predi sprevoda./ Zrušetino nemreš nigdar spotrti./ Kak da spod nje nekaj sveto leži./ Nebo zna gda je srčeko zadeto/ al nama je sođeno i vmreti”). Time je Frčko još jedanput pokazao da je suvremeni kajkavski uistinu visokosofisticirani jezični medij u koji se mogu upisati sva područja zbiljskog i literarnog, da je - uz postmodernističku persiflažu, palimpsestnost, citatnost, kolažiranje i jezičnu ludičnost u nekih drugih suvremenih kajkavskih pjesnika - jezično i pjesnički posve uvjerljiva i visokorefleksivna grana poetske kajkavijane.

U tome neprestanom “gruntanju” o životu, o čovjekovu nezavidnu egzistencijalnom položaju, koje je pak skopčano sa stalnim “projiciranjem” pjesničkoga filma o svakodnevici i njezinim krajolicima, Frčko je blizak svome kajkavskom predšasniku, također Podravcu, Franu Galoviću, njegovoj finoj sugestivnosti koja je blisko sljubljivala vidljivu i nevidljivu stvarnost, vanjske fenomene i unutarnje intimne slutnje. S druge strane, Frčko nešto češće koristi žanr-sličice, tipične isječke života, njegovu anegdotalnost smještenu u isto tako tipične prostore sela, crkve, polja, podravskoga, upravo dravskog krajobraza bogate flore i faune (“Lepo je živeti kraj Drave. Čon te dopela do lokvanja na kojemu počineš joči, pogledneš mreno, šarana ili klenu, popetaš trstiko i med vrbe porineš lice. Tu se jeleni i košute saki čas naluknu vu vodu, ostave tragove v pesku i prekopitnu školku kaj so jo prinesli vali. Čoveku dojde da zeme vuže, hiti ga srndaču oko vrata, dopela ga v čon i ljudima pove: ‘Poglečte, niso si divji!’ Z dravskoga strmca

moreš pročitati sačije lice. Če ftica spred nosa odnese ribiču ribo znaš da bo jalen pernatoj sreči”). Taj pak podravski koloristički ritam ponešto je zvonkiji, lirskiji u tradicionalnom smislu, u pjesmama vezana stiha, a narativniji i meditativniji u pjesmama u prozi.

Našega pjesnika s Galovićem povezuje i svojevrsna melankolija, poetski govor koji na sebi nosi biljege približavanja smrti, ali i prisutnosti duhovnoga života, pa i onoga iz prekosmrtne onostranosti. Upravo taj duhovni život, s jedne strane neprekidno manifestiran u nutarnjim “gruntanjima”, a s druge strane u čestim vanjskim očitovanjima crkvenosti, Frčka je doveo i do sazrelog, u biti kršćanskog, doživljavanja postojanja u kojem se visoko vrednuju sve pozitivne strane ovoga života, istodobno se ustvrđuje da je svijet prožet i zlom i fizičkim raspadanjem, a istinski čovjekov “preostatak” vidi se u njegovoj duhovnoj dimenziji i ljubavi kao jedinog mogućoj i uistinu postojećoj vječnosti. Zbog svega toga crkvenost je u Frčka tema koja objedinjuje mnoge elemente: sjećanje na idilični svijet djetinjstva kao na neki izgubljeni raj, crkveni godišnji ritam i folklor kao jedna od temeljnih sastavnica života podravskoga, osobito seoskog, čovjeka, povezanost s općenaionalnom kulturnom, književnom i vjerskom tradicijom, crkvena otajstva kao poticaj i izraz osobne duhovnosti pa i filozofsko-teološke refleksivnosti.

Poezija u ovoj novoj zbirci pjesama Frčku je, nadalje, i svojevrsni osobni lirski dnevnik u kojem lucidnom detaljističnošću bilježi dnevne događaje, bliske ljude i njihove psihologije, vlastita emotivna stanja, razmišljanja o svojoj sudbini, kao i o povijesti i sadašnjosti svoga naroda, opijenost ljepotom prirode i naklonost prema životinjama koje okružuju čovjeka. Upravo tu je trenutak da se vratimo pitanju postavljenom na početku razmišljanja o ovom Frčkovom pjesništvu - koji su bili njegovi glavni motivi da ovu zbirku, nakon nekoliko knjiga na standardnome jeziku, napiše na kajkavskome i što je time u umjetničkom smislu dobio? Čini mi se kako mu je temeljna namjera zapravo bila da mu poezija, sam njezin jezik, izraz i sadržaj, što više odgovara vlastitoj nutrini, da se u svojim zrelim godinama, čak u svojevrsnom svodenju računa, ogleđa u što vjernijem i iskrenijem zrcalu vlastita teksta. A to poetsko zrcalo, taj intimni “špigl” (“Još kak hlapec znal si se tepsti”-/ šepče steklo kaj luče v mene./ “Od gda morem vu špigel vlesti?”-/ spitavlem spodobo spred sebe”), da bi doista zrcalio sav pjesnikov svjesni i podsvjesni život od djetinjstva do danas, da bi pretražilo sve zakutke njegove intime i poetske izražajnosti, da bi doista bilo autentični arhiv nataloženog iskustva i mudrosti, morao je biti kajkavski! Sama pak pjesnikova autentičnost, dubina, neusiljenost, okretnost u podravskome kajkavskom posljedovala je i snažnijim umjetničkim dojmom, upravo većom književnom uspjelošću i izvornošću ovih pjesama Milana Frčka. On se tako, proživljenošću svojih poetskih tekstova u stihu ili prozi i umješnošću njihove izvedbe, situira u sam prednji plan u prvome

redu suvremenog kajkavskog pjesništva, posebice onog njegovog odvetka koji, odoljevši sirenskome zovu raznovrsnih postmodernističkih dekonstrukcija, ostaje vjeran poeziji u svoj njezinoj dubini, visini i širini, u misaonosti univerzalnih protega, ali i u najkonkretnijoj verbalnoj taktilnosti.